

KÖNYVISMERTETÉS

Sorbán Kinga A bűnügyi tudományok és az informatika

Az egyik legnagyobb bűnüldözési kihívást napjainkban az informatika rohamléptékű fejlődése jelenti. A modern technológiák használata nemcsak a nyomozó hatóságok munkáját segítheti, hanem a bűnelkövetők is kihasználhatják ezek előnyeit. Gondoljunk csak arra, hogy az elkövetési magatartások többsége könnyebben, gyorsabban és közvetlenül megvalósíthatók az interneten keresztül, ahol az elkövetők névtelenség és arctalanság homályába burkolódzva fejthetik ki tevékenységüket. Ezen kívül az online kommunikáció nyomai könnyen eltüntethetők, megváltoztathatók. Az informatikai környezetben elkövethető bűncselekményeket nehéz kimerítően felsorolni, hiszen a Büntető Törvénykönyv tényállásainak jelentős része megvalósítható az új technológiai eszközök segítségével. Színes és szerteágazó területről beszélünk, amely mind a gyakorlati szakemberek, mind a témával foglalkozó kutatók részéről is egy új szemléletet kíván. Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának munkatársa, Mezei Kitti által szerkesztett kötet nem kisebb feladatra vállalkozik, mint hogy interdiszciplináris jelleggel mutassa be a technológiai fejlődés hatását a bűnügyi tudományokra. A tanulmánykötet számos területről, így a büntető anyagi és eljárásjogi, a kriminalisztika, a kriminológia és a rendszertudomány köréből is tartalmaz írásokat. A gondos szelekció révén nyújt betekintést azokba a sokszor ma még science fiction-nek tűnő problémákba, amelyek hatásait inkább előbb, mint utóbb Magyarországon is érezhetjük majd.

Ambrus István tanulmányában az autonóm (önvezető) járművekkel kapcsolatos felelősségi kérdésekbe nyújt bepillantást. Ugyan az önvezető járművek elterjedése napjainkban még nem mondható tömegesnek, a technológiai innováció fejlődése azonban azt mutatja, hogy az ilyen típusú gépjárművek is hamarosan a közúti forgalom átlagos szereplőivé válnak. A szerző kifejti, hogy az önvezető autók programozása nem csak büntetőjogi, hanem morális dilemmákat is felvet. Ugyanakkor jelzi, hogy még nem sikerült széles körben elfogadott választ találni az olyan kérdésekre, mint például, ha egy baleset során a gép döntéshelyzetbe kerül, mi alapján döntsön emberéletekről. Tanulmányában rávilágít arra is, hogy az autonóm járművek elterjedésével akár az ultima ratio büntetőjogi védelem szükségessége is megkérdőjelezhető, valamint az ittas vagy bó-

dult állapotban elkövetett cselekmény megítélése is gyökeresen megváltozhat.

Csák Zsolt írásában a drónokkal kapcsolatos büntető anyagi és eljárásjogi szabályozási kérdésekkel foglalkozik. E repülő eszközök felhasználási köre napjainkban igen széles, és mind a civil, mind a katonai felhasználásuk jelentős, a használatuk pedig alapjogi, hírközlésszabályozási és büntetőjogi kérdéseket is felvet. A megfelelő engedélyek hiányában működtetett, jogellenesen használt drónok esetén a használóik büntetőjogi felelősségre vonása is felmerülhet, hiszen ezekkel az eszközökkel – főként a tájékozatlan használó által – könnyű személyi sérüléssel járó balesetet okozni, bizonyos helyzetekben pedig akár a légiközlekedés biztonságát is veszélyeztethetik, de használhatók kifejezetten ártó szándékkal is. Nem elképzelhetetlen a drón felhasználásával elkövetett zaklatás, becsület csorbítására alkalmas hang- vagy képfelvétel készítése és közlekedési bűncselekmény elkövetése sem. A szerző álláspontja szerint ezen cselekmények többsége régi magatartás új köntösben, amelyek jól kezelhetők a rendelkezésünkre álló szabályrendszer következetes alkalmazásával, vannak azonban olyan kérdések, amelyek esetében de lege ferenda javaslatot fogalmaz meg.

Dornfeld László a jövő terrorizmusáról a kiberterrorizmusról ír. A szerző kiindulási pontja, hogy a kiberterrorizmus jelenségét érdemes rendszertanilag a kiberfenyegetések között elhelyezni. Továbbá fontos elhatárolni az egyéb kiberfenyegetésektől, hiszen előbbi esetekben radikálisabb lépések megtételére, akár a hadsereg és a titkosszolgálat válaszlépésére is szükség lehet. A szerző rámutat arra is, hogy a kiberterrorizmus nem azonosítható a terroristák más internetes cselekményeivel (például propagandaterjesztés), mivel lényegében más töről fakadó és eltérő megközelítést igénylő területekről van szó. Ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy a terrorista csoportok ezen tevékenységeit helytelen lenne alábecsülni, hiszen kifejezetten veszélyesek. Írásában a szerző nem tart attól sem, hogy feltegye a mindenkit foglalkoztató kérdést: mennyire valós a veszély, amellyel szembe kell néznünk?

Fenyvesi Csaba tanulmánya a modern kriminalisztika rejtelseibe kalauzolja az olvasót, ugyanis áttekintést ad a napjainkra jellemző világtendenciákról e területen. A tanulmányában egyértelművé teszi, hogy a 21. században a kulcsszó a digitalizáció. Világviszonylatban a krimináltechnika primátusa úgy tűnik, hogy megkérdőjelezhetetlen. A szerző széles körben térképezte fel a területre irányadó krimináltaktikai felhasználási ajánlásokat, és ez alapján egyértelműen levonható az a következtetés, hogy a természettudományi – különösen az információtechnológiai – ismeretek alkalmazása a bűnüldözésben megkerülhetetlen. A krimináltechnika mellett a számítógépesedés tendenciájára is ráirányítja az olvasó figyelmét, jelezve, hogy az informatikai eszközök már mind a nyomozók, mind az elkövetők eszköztárában jelen vannak. A szerző szerint az

előbbiekhöz szorosan kapcsolódik, sőt azok közül kiemelkedik a kiberfelderítés, amely gyakorlatilag a digitális bizonyítást jelenti. A forenzikus eszközök és a számítógépes házkutatás nélkül ma már nehezen képzelhető el a hatékony felderítés. A szerző rávilágít a bűnüldözésben résztvevők kompetenciáinak differenciálódására is, hiszen az ismeretanyag olyan mennyiségű, hogy önjelölt polihisztorok számára elsajátíthatatlan. A modern bűnüldözésben tehát szakértőre, különösen egy-egy területre specializálódott szakértőre van szükség.

A szervezett bűnözés és a kiberbűncselekmények kapcsolódási pontjairól szól Gyaraki Réka írása, amelynek alaptézise, hogy a szervezett bűnözői csoportokat sem kerülik el az információ- és kommunikációtechnológia vívmányai. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy az online kommunikáció jelentősen megkönnyítette az ilyen csoportok tevékenységének a szervezését és szofisztikáltabbá tette az elkövetést. A szervezett bűnözés szempontjából még az alábbi fontos kérdéseket járja körbe. Melyek azok a bűncselekménytípusok, amelyeknek kedvez a kibertér, valamint hogyan tudják hasznosítani a szervezett bűnözői körök a modern technológiákat? A tanulmányában egyúttal azt is kifejti, hogy általában mire irányul a bűnszervezetek figyelme a virtuális térben, illetve ezzel összefüggésben elemzi, hogy a hatóságoknak milyen kihívásokkal kell szembenéznük a nyomozás során.

Herke Csongor írásában a digitalizáció kiemelt szerepét mutatja be büntető-eljárásban. Figyelmet szentel az immár történetinek számító 1998-as büntető-eljárási törvényünk digitalizációt érintő rendelkezéseinek, ezt követően pedig részletesen bemutatja a hatályos szabályozást. Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a jövő jogászai számára a digitális kompetenciák fejlesztése elkerülhetetlen lesz, hiszen az egyes eljárási cselekmények már telekommunikációs eszközök útján is biztosíthatók. Az elektronikus kapcsolattartást pedig nemcsak széles körben teszi lehetővé a törvény, hanem bizonyos esetekben kötelezővé is nyilvánítja. Tanulmányában foglalkozik azokkal a speciális kényszerintézkedésekkel is, amelyek kifejezetten a digitális környezetnek köszönhetően váltak szükségessé, így az elektronikus adat lefoglalásáról és annak ideiglenes hozzáférhetetlenné tételéről.

Mezei Kitti szintén a szervezett bűnözés területére kalauzolja az olvasókat. Felhívja a figyelmet arra, hogy már a hagyományos szervezett bűnözés is kihasználja az internet nyújtotta előnyöket, például az illegális kereskedelmi tevékenységüket a magas fokú anonimitást biztosító Darknet piactereken és fórumokon folytatják. A kiberbűnözés mára egy szolgáltatás-alapú, profitorientált iparággá nőtt ki magát, amelynek következtében az informatikai bűncselekmények elkövetéséhez szükséges eszközök és szolgáltatások könnyen hozzáférhetővé váltak bárki számára. Írásában továbbá a kiberbűnözői csoportok tipológiájáról

fest átfogó képet, elhatárolva őket az informatika előnyeit kihasználó tradicionális bünszervezetektől, ugyanis természetüknél fogva nehezen illeszthetők be a szervezett bűnözés hierarchikus, homogén struktúrájába. Összeségében elmondható, hogy az internet új szintérként szolgál mind a régi szervezett, mind az új típusú bűnözésnek, illetve mindkettő egymás mellett tud működni anélkül, hogy egymást kizárnák, amely az online tér speciális jellegének köszönhető.

Nagy Zoltán András tanulmányával a kötet visszatér az anyagi büntetőjog tárgyalásához. A szerző nemcsak pontos képet fest az online kereskedelemmel kapcsolatos csalások szabályozásáról, de gyakorlati példával is illusztrálja a leírtakat. Manapság szinte mindenkinek van már tapasztalata az internetes vásárlással kapcsolatban, így indokolt és kifejezetten szükség is van ezeknek a deliktumoknak a bemutatására. Ezek lehetnek megtévesztő tartalomközléssel vagy tranzakció során megvalósuló tevékenységek. Tanulmányában egy sikeresen felderített aukciós csalás példáján keresztül ismerteti az elektronikus kereskedelemben előforduló csalások összetettségét és azt, hogy a nyomozó hatóságnak milyen komplex tevékenységet kell végezniük egy-egy eset sikeres felderítése érdekében.

A kriptovalutákkal kapcsolatos rendészeti kihívásokról szól Simon Béla írása. Fontos leszögezni, hogy a blokklánc-alapú technológián alapuló kriptovaluták használata, önmagában nem számít jogellenes tevékenységnek. Azonban az új technológia olyan veszélyeket hordoz magában, amelyek már a rendészeti szervek figyelmét is felkeltették. A szerző a kriptovaluták, valamint a virtuális pénztárcák közérthető bemutatásán túl összefoglalja azokat a lehetséges problémákat, amelyek a kriptovaluta-használat elterjedésével felmerülhetnek. A tanulmányából kiderül többek között, hogy az egyes kriptovaluták alkalmasak arra, hogy a pénzmozgások követhetetlenek legyenek, illetve a használatuk hétköznapivá válásával megjelentek a kriptovalutákkal kapcsolatos csalás jellegű cselekmények is. Végül a bűnüldöző szerveket iránymutatással is ellátja.

Szathmáry Zoltán újszerű nézőpontból, a bűncselekmények elkövetésének helyeként vizsgálja az internetet. Felhívja a figyelmet arra, hogy az internet infrastruktúrájának folyamatos bővülése, a hálózatba kapcsolható eszközök körének fokozatos növekedése számos büntetőjogi jellegű szabályozási kérdést is felvet. Egy olyan határok nélküli térben, mint az internet az átlagosnál nagyobb hangsúllyal vannak jelen a joghatósági, illetékességi kérdések. Amennyiben a bűncselekmény elkövetésének helye az internet, akkor a joghatóság megállapításának szempontjából döntő lehet, hogy melyek azok az elkövetési mozzanatok, amelyek azt eredményezik, hogy egy cselekményt belföldön megvalósultnak tekinthessünk. A szerző rámutat arra, hogy az egyes vizsgált bűncselekmények – mint a tartalom-bűncselekmények, közléssel elkövetett bűncselekmények, rá-

galmazás, becsületsértés – esetében a gyakorlat még mindig eltérő jelentőséget tulajdonít az egyes technikai elemeknek. E helyzetnek a rendezése viszont nem csak időszerű, de a jogbiztonság garantálása érdekében kiemelt fontosságú.

A bűnügyi tudományok és az informatika című kötet olyan aktuális, összetett témákat mutat be, amelyek mindenképpen tudományos diskurzusra és továbbgondolásra érdemesek. Azzal, hogy az informatikai fejlődés előnyeit kihasználó bűnelkövetők módszerei egyre szofisztikáltabbá válnak, nemcsak a tárgyalt témák vonatkozásában, hanem azon túlmenően is lehetőséget adnak újabb szakmai fejtegetésekre, így reméljük, hogy e tanulmánykötet egy sorozat alapjává válhat.

Felhasznált irodalom

Mezei Kitti (szerk.) (2019): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. Pécs-Budapest: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont